

ტარიელ ფუტყარაძე,
მიხეილ ლაბაძე

თურქეთში მცხოვრებ ქართველთა
იდეოლოგიის საკითხები¹

გლობალიზაციის პროცესი დიდ ტალღას ჰგავს: სუსტებს საფრთხეს უქმნის, ძლიერებს კი - სერფინგის პირობებს.

წინასიტყვაობა

თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში ქართველოლოგია-კავკასიოლოგიის, სოციოლინგვისტიკისა თუ კულტუროლოგიისთვის განსაკუთრებით საშურია საქართველოს სახელმწიფოს ამჟამინდელ საზღვრებს მიღმა მცხოვრები ავტოქთონი ქართველებისა თუ ქართული დიასპორების მონაცემთა ბაზის შექმნა და ამ ინფორმაციის ანალიზი; ასევე, საჭიროა, რომ უცხოეთში მცხოვრებ ქართველთა და საქართველოში დაინტერესებული სხვა პირებისათვის შეიქმნას აკადემიური საგანმანათლებლო საინტერნეტო ქსელი, რომელიც გარკვეულწილად უზრუნველყოფს ყოველი მსურველის თანაცხოვრებას ქართველურ ეროვნულ კულტურაში.

თურქეთის რესპუბლიკაში ავტოქთონი ქართველები ცხოვრობენ ტრაპიზონისა და ართვინის მხარეებში: ისტორიული ლაზეთი, ლივანა/ზორჩხისა და მურღულის ილჩე/, მაჭახელი, იმერხევ-შავშეთი, ტაო (იუსუფელის ილჩე)...; მუშაჯირი ქართველების შთამომავალთა მრავალრიცხოვანი კომპაქტური დასახლებები კი გვაქვს ადაფაზარის, ბურსა-ინეგოლის, გონენ-კაისერის, ორდუფაცას, ამასიის რეგიონებსა და სხვა მხარეებში. თურქეთის დიდ ქალაქებში არსებობს ქართველთა მრავალრიცხოვანი დიასპორები. ბოლო პერიოდში თურქეთშიც მკვიდრდებიან 1944 წელს საქართველოდან (მესხეთიდან) შუა აზიაში დეპორტირებული მესხების შთამომავალთა ცალკეული ოჯახები² და საქართველოს ის მოქალაქეები, რომლებიც ეძებენ უკეთესი პირობების საძიებლად სამუშაოს.

შესავალი

დღევანდელი თურქეთის ტერიტორიაზე ცხოვრობენ ავტოქთონი ქართველები - ძველი ეგრისის ანუ უცხოური წყაროების **ლაზეთის** მკვიდრნი - მეგრელები/ლაზები და ბორჩხაში, ართვინში, შავშეთსა და იუსუფელში მცხოვრები გურჯები. თურქეთში ასევე ცხოვრობენ საუკუნენახევრის წინ თურქეთში გასახლებული მუშაჯირების შთამომავლები; კერძოდ, მე-19 საუკუნის 80-იან წლებში, რუსეთ-ოსმალეთის ომის შემდეგ მუსლიმან ქართველთა დიდ ნაწილს რუსეთის იმპერიამ დაატოვებინა მშობლიური ადგილები აქარაში,

¹სტატიის ცალკეული ნაწილები წაკითხულია სხვადასხვა კონფერენციებზე /იხ., დამოუშვებელი ლიტერატურის სია/; მკირე ნაწილი დაბეჭდილია საერთაშორისო კონფერენციის მასალებში: "ენა და კულტურა": ინტერდისციპლინარული და ინტერპარადიგმული პერსპექტივები, თბილისი, 26-27 ივნისი, 2008. ---
²ზურცლად იბ., მ. ბერიძე, "მამამაიან მესხთა ფესვები და დღევანდლობა", თბ., 2009

მაკახელსა თუ ისტორიულ ნიგალში. საქართველოდან ქართველები გაასახლეს იმიტომ, რომ რუსეთის სჭირდებოდა ქართული მიწა ქართველების გარეშე, ოსმალეთს კი - იაფი მეომარი და მიწის მეურნე-მუშახელი.

შუა თურქეთამდე ტანჯვა-წამებით მიღწეულმა მუსლიმანმა ქართველებმა საუკუნის მანძილზე თითქმის უცვლელად შეინახეს თავიანთი დედაენა და ქართველური ცნობიერება. მათმა შთამომავლებმა - თურქეთის მოქალაქე რჩეულმა ქართველებმა - მე-20 საუკუნის 70-იანი წლებიდან, გააცნობიერეს რა ეთნიკური ასიმილაციის საფრთხე, შეეცადნენ ქართველური ფესვების გაძლიერებას. შექმნეს "ქართული დედაენა" და ჟურნალი "ჩვენებურები"; ინტენსიურად დაიწყეს ლაპარაკი თავიანთი ქართველობის შესახებ და ა.შ. ამ მოძრაობის ლიდერმა, ახმედ მელაშვილმა-ოზქანმა - თავის შვილებს სახელებად დაარქვა **იბერია და თამარია**; იგი აქტიურად ეძიებდა კონტაქტებს დედასამშობლოსთან და ქართველებთან.

მე-20 საუკუნის 60-70-იან წლებში კაპიტალისტურ ქვეყნებში, როგორც წესი, დადიოდა საქართველოს ის მოქალაქე, რომელიც სპეცსამსახურებთან თანამშრომლობდა³; საბჭოთა კავშირიდან თურქეთში ჩასულთა შორის ბ-ნი ახმედი პატრიოტ ქართველებს ეძებდა; იგი დაუახლოვდა თურქეთში მივიღინებით მყოფ ქართველებს: პროფ. ოთარ გიგინეიშვილს, ამირან ცამციშვილს, გურამ გლოგრესა და სხვებს, რომლებიც, ბუნებრივია, თურქეთის გარკვეული წრეებისთვის მხოლოდ საბჭოთა კავშირის (რუსეთის იმპერიის) სპეცსამსახურების წარმომადგენლები იყვნენ⁴.

1980 წელს დღემდე "უცნობი ძალის" (მემარჯვენე-რადიკალების? ბნელი ძალების? რუსეთის იმპერიის სპეცსამსახურების?) მიერ დაქირავებულმა პირებმა მოკლეს ახმედ მელაშვილი-ოზქანი და სასიკვდილოდ გაიმეტეს მისი ერთადერთი ვაჟი - იბერია მელაშვილი-ოზქანი. ამგვარმა მოწამობრივმა სიკვდილმა უფრო გააძლიერა ახმედ მელაშვილი: დიდი ილია ჭავჭავაძის მსგავსად, ეროვნული იდეებისთვის მოკლული ახმედ მელაშვილი დღეს უცდომელი ორიენტირია არა მხოლოდ თურქეთში მცხოვრები ქართველებისთვის.

ბოლო პერიოდში სწრაფად გაძლიერდა თურქეთში მცხოვრები მუშაჯირი ქართველების შთამომავლების დიასპორები სტამბოლში, იზმითში, ხენდეკში, დუზჯეში. ამასიამი, ადაფზარში... სტამბოლში გამოიციემა ორენოვანი (ქართულ-თურქული) რამდენიმე აკადემიური ჟურნალი თუ ბიულეტენი; არის რამდენიმე საინტერნეტო ქართული რადიო და ა.შ. პარალელურად, მუსლიმანური რწმენის მქონე თურქეთის მოქალაქე რამდენიმე ქართველი ცდილობს, საქართველოსა და თურქეთში გააერცელოს ქართულენოვანი მუსლიმანური ლიტერატურა; ისინი ფიქრობენ, რომ რადგანაც ქართულენოვანი მართლმადიდებლური კულტურის გვერდით არსებობს ქართულენოვანი კათოლიკური ლიტერატურა, შეიძლება იარსებოს ქართულენოვანმა მუსლიმანურმა ლიტერატურამაც; ამ

³ იშვიათად, ათასში ერთხელ, დელეგაციებში ცნობილ მწერლებსა და დიდ მენეჯერებსაც ჩართავდნენ ხოლმე.

⁴ ნიშანდობლივი ფაქტი: 2009 წლის 17 ივლისს ბურსაში, ახმედ მელაშვილის ოჯახში სტუმრობისას, მისმა მეუღლემ, ქალბატონმა **იუქსელმა** მითხრა, რომ ოთარ გიგინეიშვილი მათი დიდი მეგობარი იყო. მავრამ არასოდეს მისულა მათ სახლში: ჩვენს ქმარს ბატონი ოთარი ხვდავან ზედმეოდა ხვებდისვან მალულად" (A.შ.).

გზით თურქეთის ქართველობის ქართული ენა და, შესაბამისად, ქართული მეობაც უფრო გადარჩება...

ყველას აქვს უფლება, თავისებურად იმსჯელოს ქართველობის გადარჩენის პერსპექტივაზე, თუმცა, აქვე აღვნიშნავ, რომ ეროვნულ თუ ეთნიკურ მეობას დედანის მიხედვით შექმნილი ტრადიციული მხატვრული ლიტერატურა (მაგ., რუსთაველის "ვეფხისტყაოსანი", ილიას "აჩრდილი", აკაკის "გამზრდელი", ვაჟას "სტუმარ-მასპინძელი", ყაზბეგის "ელგუჯა", გალაკტიონის "ქარი ქრის..." და სხვ.) უფრო აყალიბებს, ვიდრე რელიგიური ნორმების შესახებ თარგმანები (რომლებიც თავისთავად საინტერესოა).

დედაენა და ეთნიკური მეობა

ამ სტატიის ერთ-ერთი ავტორი თურქეთში მცხოვრები ქართველების მეტყველებას დიალექტოლოგიური კუთხით სწავლობს 1983 წლიდან⁵: პროფესორ ბესარიონ ჭორბენაძის ხელმძღვანელობით I კურსის ასპირანტს სადისერტაციო თემად სწორედ მაშინ დაუბრუნებდა "სახელის ფორმალური თავისებურებანი ქართული ენის სამხრეთ-დასავლურ დიალექტებში"; ნაშრომის მიზანი იყო სახელის ფორმალური თავისებურებათა გამოვლენა და ანალიზი (ფორმალური ელემენტთა გამოყოფა და მათი აღმოჩენის დამტკიცება) ქართული ენის სამხრეთ-დასავლური კილოების - აჭარულის, გურულის, მესხურ-ჯავახურისა და იმერხეულის - მონაცემთა მიხედვით; შესაბამისად, ჩვენ საშუალება გვაქვს 20 წლის მანძილზე ჩვენ მიერ მოძიებული მასალის მიხედვით ვიმსჯელოთ თურქეთში მცხოვრები ავტოქთონი ქართველების იდენტობის შესახებ.

გ. როზენის ცნობებით, ჩვენ ვიცოდით, რომ თურქეთში, საქართველოს ისტორიულ პროვინციებში, იმერხეულის გარდა, გამოიყოფა: ფოცხოვის, არტანუჯისა და შამშახვეის დიალექტები⁶; მისივე ცნობით, დასახელებული დიალექტები ეკვლნება ახალციხის ქართულს, აჭარული - კი გურულს.

1983 წელს შეუძლებელი იყო სამეცნიერო მიზნების მქონე პიროვნების თურქეთში შესვლა, მაგრამ ნიკო მარის მიერ გამოქვეყნებული ტექსტებითა და თბილისში სტუმრად მყოფი რამდენიმე იმერხეველის, თუ ინეგოლევი მუშაჯირის შთამომავლის მეტყველების ჩანაწერებით გარკვეული წარმოდგენა თავიდანვე შეგვექმნა საზღვარს მიღმა დარჩენილი ქართველების ეროვნულ-ეთნიკური მეობის შესახებ. აქვე აღვნიშნავთ, რომ "ჩვენებურების" ცოცხალი მეტყველების მოსმენის საშუალება მოგვცა ცნობილმა აღმოსავლეთმცოდნემ, პროფ. ოთარ გიგინეიშვილმა, რომელიც, როგორც აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე, განაგებდა საზღვარგარეთ მცხოვრებ ქართველებთან ურთიერთობას.

1992 წლიდან ხშირად დავდივართ თურქეთის რესპუბლიკაში; იქაური თურქი და ქართველი მეგობრებიც გვსტუმრობენ; სწორედ მათთან თანამშრომლობით მომზადდა ორი წიგნის: "ქართველებისა" 2005 (<http://>

⁵ აკად. ნიკო მარის, აკად. სერგი ჯიქიასა და სხვთა ნაშრომებით, ასევე, აჭარაში მოსმენილი "მუშური ამბებისაგან" ბავშვობიდანვე გარკვეული წარმოდგენა მქონდა თურქეთში მცხოვრები ავტოქთონი თუ მუშაჯირი ქართველების შესახებ (ტ.ფ.).

⁶ მდრ.: ფოცხოვსა და არტანუჯში ქართული უკვე მცდარია; ამჟამად თურქეთის ფარგლებში მოქცეული ისტორიული ქართულ პროვინციებში, ლაზურის გარდა, პროფ. მუშანა ფუტყარაძე საუხუბით არგუმენტირებულად გამოყოფს კიდევ ოთხ ქართველურ კილოს: მაჭახლურს, ლივანურს (ნიგალურს), იმერხეულსა და ტაოურს.

www.scribd.com/doc/2158690/The-Georgians-the-Kartvels) და “**იმერხევის მეტყველი მიწა-წყალის**“, 2007 (<http://www.scribd.com/doc/2164693/Imerkhevi-Speaking-Land>) თურქული ვარიანტები. 2007 წელსვე გადავიღეთ დოკუმენტური ფილმი: “**ასე მეტყველებს იმერხევის მიწა-წყალი**“.

ბოლო 26 წლის მანძილზე თურქეთში მცხოვრები ქართველების მეტყველებისა თუ ყოფა-ცხოვრების კვლევა და ქართულ-თურქული კეთილმეზობლური ურთიერთობების აუცილებლობის წარმოჩენა ჩვენს ერთ-ერთ ძირითად საქმიანობად იქცა; შესაბამისად, ხშირად გვიწევს თურქეთის ქართველობის თემით დაინტერესებული პირების კონსულტანტობა. საბედნიეროდ, საქართველოსა და თურქეთის გეოპოლიტიკური ინტერესების თანხვედრის ფონზე, ქართულ-თურქული ურთიერთობების გაღრმავების კუთხით მიმართულ საქმიანობას გულწრფელად მიესალმება ორივე ქვეყნის ყველა საზოგადოებრივი წევრი, მცირერიცხოვანი პრორუსი ავანტიურისტების გარდა (ეს პირები ჩვენს წიგნებს პასკვილებით ეხმიანებიან).

თურქეთ-საქართველოს დღეს არსებული კეთილმეზობლური ურთიერთობები მკაფიოდაა ასახული როგორც ბიზნესის, ასევე, კულტურულ-საგანმანათლებლო სფეროში; კერძოდ, საქართველოში არსებობს თურქეთის მოქალაქეების მიერ დაფუძნებული “ჩაღლარის საგანმანათლებლო ქსელი“ (<http://www.caglar.edu.ge>), რომელსაც თბილისში, ბათუმში, რუსთავში, ქუთაისსა და მარნეულში 20-მდე საგანმანათლებლო დაწესებულება აქვს (დაწყებითი და საშუალო სკოლები, უნივერსიტეტი...).

საქართველოშიც დიდია ინტერესი თურქეთის მიმართ: საქართველოს მოქალაქე ქართველების მთავარი სურვილია, მოინახულონ დღეს თურქეთის რესპუბლიკაში შემავალი ისტორიული საქართველოს პროვინციების ქართული კულტურის ძეგლები: დოლისყანა, არტანუჯი, შატბერდი, ოპიზა, ხანძთა, ნუკისყადარი, პარებთა, წეფთის ციხე, იშხანი, ოშკი, ხაზული, ბანა, პარხალი, ოთხთა, კლდეკარი, ოლთისი, თორთუმის ციხე⁷... მე-20 საუკუნის 90-იან წლებში სამეცნიერო წრეების ბევრი წარმომადგენელი დაინტერესდა თურქეთის ქართველობის მეტყველებით, ფოლკლორით, ლიტერატურით, თარგმანებით; შეიქმნა მაღალი დონის სამეცნიერო გამოკვლევებიც, მაგ., ბათუმში მომზადდა პროფ. შუშანა ფუტკარაძის ფასდაუდებელი წიგნი “ჩვენებურების ქართული“ (ტექსტები და გამოკვლევა), პროფ. ნუგზარ ცეცხლაძის ნაშრომი “შვემეთ-იმერხევის ტოპონიმია“, მერაბ ბერიძის “თურქეთში შემორჩენილი ქართული სახელები“ და სხვა მრავალი.

⁷ ჩაღლარის ქსელის დამფუძნებელია ფეოქსულა გულენი, რომელსაც 120 ქვეყანაში აქვს სკოლები და უმაღლესი სასწავლებლები, სადაც სავალდებულო საგნებია თურქული და ინგლისური; ბ-ნი გულენის აზრით, მოცემულ ქვეყანაში თუკი თურქულ ენასა და თურქულ კულტურას შეისწავლიან, გაიზრდება თურქეთის მეგობართა რიცხვი. ბუნებრივია, ეს კარგად დაფინანსებული და მთავრობასთან ლოიალური წევრი თურქული ენისა და კულტურის ძლიერ ცენტრებს ქმნის თურქეთის საზღვრებს გარეთ.

ინფორმაციის სინაკლულისა და ქრისტიანული შინაარსის მქონე ქართული კულტურის ეს შედეგები გერჩეობით ვერ გაითავისა თურქეთის მოქალაქე მუსლიმანი ქართველების დიდმა საწილმა.

თანამედროვე თურქეთის ენობრივ-კულტურული მოზაიკაში გამოკვეთილად საინტერესოა ქართული წახნაგი. **თურქეთში მცხოვრებ ჩემს ნაცნობ ქართველთა თითქმის არც ერთ ფრთას არ სურს ქართველობის დაკარგვა** (ეროვნული და ეთნიკური მეობა წაემლება მხოლოდ უსახურ და უსუსურ საზოგადოებას)⁹, არც სხვათა რადიკალურ-ტერორისტული ჯგუფების საქმიანობა მოსწონთ: ყველა ქართველი (ვისთანაც მე მქონია შეხვედრა) ცივილიზებული გზით ცდილობს შეინარჩუნოს თავისი ქართული ეთნიკური იდენტობა (მეობა) და ამავე დროს, დიდად ეამაყება თურქეთის მოქალაქეობა - სახელმწიფოებრივი ღირსების განმსაზღვრელი ფენომენი.

ჩვენი დაკვირვებით, თურქეთში მცხოვრებ **ავტოქტონ ქართველთა** და მუშაჯირების შემკვიდრე **ქართულ დიასპორათა** დედაცნობრივი, ეროვნული თუ სახელმწიფოებრივი იდენტობა თვისობრივად ერთგვარია. თურქეთში მცხოვრები ქართველური წარმომავლობის ადამიანები შვიდ ძირითად ჯგუფად შეიძლება წარმოვადგინოთ:

1. **თურქეთის სახელმწიფოში ინტეგრირებული, თურქეთის მოქალაქეობის მქონე** ქართველური წარმომავლობის **მოქალაქეები**, რომლებსაც არ ახსოვთ არც ისტორიული დედაენა¹⁰, არც წარმომავლობა და თავს ეთნიკურ თურქებად აღიქვამენ¹¹; მათ თავიანთ დედაენად თურქული მიაჩნიათ. ამ პირთა **ეროვნული თვითაღქმა** ხდება არა მოქალაქეობის, არამედ ეთნიკური (არააშვიათად რელიგიური) ნიშნით.

2. **თურქეთის სახელმწიფოში ინტეგრირებული, თურქეთის მოქალაქეობის მქონე** ქართველური წარმომავლობის **მოქალაქეები**, რომლებიც ფლობენ **ისტორიულ დედაენას (მის რომელიმე კილოს)¹², მაგრამ** თავს მაინც ეთნიკურ თურქებად თვლიან; მათთვის უცნობია ქართული კულტურა; შესაბამისად, მიაჩნიათ, რომ ბავშვობის ენა (ქართველური წარმომავლობის პირები დედაენად თურქულს მიიჩნევენ და ცდილობენ, **საოჯახო**

⁹ აქვე უნდა ითქვას, რომ მრავალფეროვანია ქართველობის განსასაზღვრი კრიტერიუმები: ზოგისთვის მხოლოდ სისხლია ქართველობის კრიტერიუმი; ზოგისთვის: სისხლი, ცეკვა და სამზარეულო (თუნდაც ღვინის დაღვევის კულტურა); ზოგისთვის: სისხლი, ცეკვა, სამზარეულო და ქართული ენა; ზოგისთვის: სისხლი, ცეკვა, სამზარეულო, ქართული ენა, ისტორიული კულტურა...

¹⁰ **ისტორიული დედაენა - ეთნიკური წინაპრების კულტურის ენა**; ამ შემთხვევაში ვაგრძელებთ გ. რამიშვილის შემდეგ მსჯელობას: დედაენა ხალხის ენა და არა უთუოდ მშობლის ენა; დედაენა ენობრივი სოციალის თვისებაა და არა ინდივიდისა [რამიშვილი, 2000: 70]; შარ.: **დედაცნობრივი კულტურა ეროვნული შემოქმედებაა**; მაგალითად, უმწიფებლურ სინამდვილეში: ქართული სამწიფიგნობრო ენა შექმნილია **საერთოქართველური ენობრივი შიდადების ბაზაზე**; გარდა ამისა, ქართველური სამწიფიგნობრო კულტურა თვისობრივად ერთგვარად იქმნებოდა საქართველოს ყველა კუთხეში; შესაბამისად, სხვადასხვა კუთხის ქართველთა (მეგრელთა, ლაზთა, აჭარელობა, ძესხთა, სვანთა, ხევსურთა, ტაოელთა, კახელთა, ინგილოთა, ფერეიდნელთა, თუშთა, იმერელთა...) დედაენა ქართულია, უმწიფებლრო საოჯახო გარეგანი კი - დიალექტი. თურქეთულ ქართველთა მისაგებ საინტერესო მასალებისათვის იხ., შ. ფუტყარაძე, ჩვეთებურების ქართული, ბათუმი, 1993.

¹¹ ამ შემთხვევაში ქართველურ წარმომავლობაზე მხოლოდ იმ შემთხვევაში ვლაპარაკობთ, თუკი დგინდება, რომ პირი ცხოვრობს წინაპრების სოფელში, სადაც მიკროტოპონიმია ქართულია და ისტორიულადაც ეს სოფელი ქართულად ითვლება.

¹² **დედაენის ფლობა - ეროვნული (ეთნიკური წინაპრების) სამწიფიგნობრო ენის, ან მისი რომელიმე ხეობის სახესიგნობრის (დიალექტის, კილოკავის) ცოდნა.**

ენადაც თურქული დაიმკვიდრონ. მათ არ ხიბლავთ **ეთნიკურ უმცირესობად** ყოფნა.

3. **თურქეთის სახელმწიფოში ინტეგრირებული, თურქეთის მოქალაქეობის მქონე** ქართველური წარმომავლობის **მოქალაქეები**, რომელთათვის საოჯახო ენა ქართულია (რომელიმე ქართველური კილოა), მაგრამ შვილებისთვის განათლების ენად ირჩევენ, მათი აზრით, უფრო პრესტიჟულ თურქულს (ინგლისურს, გერმანულს)... იციან, რომ წარმოშობით ქართველები არიან, მაგრამ ბევრი არაფერი იციან ქართული კულტურისა და საქართველოს ისტორიის შესახებ; ძირითადად აღზრდილნი არიან თურქული კულტურის მიხედვით; შესაბამისად, უფრო უიოლდებათ იდენტიფიცირება თურქულ კულტურასთან. ყველა სხვა ქართველური წარმომავლობის ჯგუფის მსგავსად, სახელმწიფოებრივი თვითშეგნება თურქული აქვთ, მაგრამ მათი ეთნიკური თვითაღქმა გაორებულია.¹³ ისინი თურქეთში თავს მაინც **ეთნიკურ უმცირესობად** თვლიან, მაგრამ ცდილობენ, მათი შვილების **ეთნიკური თვითობა** (იდენტობა) მაინც არ იყოს გაორებული.

4. **თურქეთის სახელმწიფოში ინტეგრირებული, თურქეთის მოქალაქეობის მქონე** ქართველური წარმომავლობის **მოქალაქეები**, რომელთაც შეიძლება დავიწყებული ჰქონდეთ ქართველური ეროვნული კულტურის განმსაზღვრელი ყველა ძირითადი მახასიათებელი (ისტორიული დედაენა, დედარელიგია, წეს-ჩვეულებები...), **მაგრამ თავს მაინც გურჯებად - ქართველებად**¹⁴ აღიქვამენ საკუთარი წარმომავლობისა და წინაპრების კულტურის **ციღნის** გამო. ამ ჯგუფის წევრებიც თურქეთის სახელმწიფოს პატრიოტებიც არიან და ამავდროულად, ცდილობენ დაიბრუნონ წინაპრების ყველა ლინგოკულტურულ-ეთნიკური მახასიათებელი; კერძოდ:

- ცდილობენ, ისწავლონ დედაენა და ქართული სამწიგნობრო კულტურა;
- ესწრაფვიან, აღიდგინონ (შეინარჩუნონ) მამაპაპისეული წეს-ჩვეულებები,

საქართველოში მოიძიონ ნათესავები, დაუნათესავდნენ სხვა ქართველებს, ააგონ ქართული სახლი სოფლად და სხვ.

ასევე აღსანიშნავია, რომ ჩვენ მიერ ამ ჯგუფში გაერთიანებული ქართველური წარმომავლობის პირები ცდილობენ, სხვებთან საუბარში ხაზი გაუსვან მათში წარმოდგენილ რაიმე ანთროპოლოგიურ ან ეთნოკულტურულ ნიშანს: ცხვირის ფორმას, თვალების ფერს, ეროვნული კერძების ტრადიციას, ცეკვის სტილს და სხვ. რაც მთავარია, **თურქეთის ქართველობის** ეს ნაწილი ინტენსიურად ცდილობს, დაბრუნდეს მსოფლადქმის დედაენობრივ ველში და ამ გზით სრულყოფს თავისი, როგორც ქართველის, ეთნოკულტურული მეობა.

აქვე ისმის კითხვა:

¹³შდრ., მომდევნო ჯგუფი, რომელის წევრებსაც უფრო ნაკლები ეთნოკულტურული მახასიათებლები აქვთ შემოხაზული, მაგრამ მაინც მკვეთრად გამოხატული ქართული ეთნიკური თვითშეგნება აქვთ.

¹⁴ თურქეთის ქართველობაში ტერმინ გურჯას ორი მნიშვნელობა აქვს: ფართო გაგებით ის ყველა ქართველს მოიცავს, ვიწრო გაგებით კი მხოლოდ მუსლიმან ქართველს; შდრ., ტერმინ ქართველის ორგვარი გაგებაც: ქართველი - ყველა რელიგიის ეთნიკური ქართველი; ქართველი - ქრისტიანი ქართველი (შდრ.: გურჯი - მუსლიმანი ქართველი); [ქართველ-სუბსის შესახებ მსჯელობისა და სამეცნიერო ლიტერატურის მიმოხილვისათვის იხ.: ტ. ფუტყარაძე, 2015. 175-178]

- რა არის ის, რაც განასხვავებს ამ ჯგუფის პირებს წინა ჯგუფისგან? უფრო ზუსტად:

- რა განაპირობებს ამ ჯგუფის ქართველების ამგვარ თვითაღქმას წინა ჯგუფის ადამიანთა თვითაღქმისგან?

თურქეთის ქართველობასთან მრავალწლიანი უშუალო თანაცხოვრების პირობებში მიღებული გამოცდილების შემდეგ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ **ერთ-ერთი არსებითი ფაქტორი არის განათლება**; კერძოდ, ვისაც გაცნობიერებული აქვს ქართული კულტურის პრესტიჟულობა, მისთვის თავსებადი და საამაყოა თურქული სახელმწიფოებრივი და ქართული ეთნიკური თვითშეგნება.

მიუხედავად **განათლების ფაქტორის** სიძლიერისა, ზოგ შემთხვევაში უფრო არსებითია სხვა ტიპის მახასიათებელი: **ძლიერი პიროვნული ხასიათი**; კერძოდ, არაიშვიათია ასეთი შემთხვევა:

თურქეთის მაღალმთიან ქართულ სოფელში, ან სტამბოლში გვერდიგვერდ ცხოვრობს ერთნაირი განათლების მქონე ქართული წარმომავლობის **თურქეთის ორი მოქალაქე**; ერთის ეთნიკური თვითშეგნება გაორებულია, ან თურქულია, მეორისა კი - ქართული. ჩემი დაკვირვებით, თვითიდენტიფიკაციის დროს განმსაზღვრელია **ძლიერი პიროვნული ხასიათი**: ყველა ადამიანისთვის რთულია, სხვა ერის ენისა და კულტურის დომინანტობით შექმნილ საზოგადოებაში დაიცვას ეთნიკური მეობა (იდენტობა); კერძოდ, ჩვენს შემთხვევაში, ერთი პიროვნება ცდილობს სრულ ინტეგრაციას თურქულ გარემოში, მეორე კი, არის რა თურქეთის სახელმწიფოს პატრიოტი, ამავედროულად ესწრაფვის შეინარჩუნოს (ან აღიდგინოს) წინაპრების ენობრივ-ეთნოკულტურული მახასიათებლები; მას ურჩევნია თურქეთში იყოს ისეთი უმცირესობა, რომელიც ცივილიზებული მეთოდებითა და ფორმებით წარმოაჩენს საკუთარ ეროვნულ მეობასა და ღირსებას.

5. თურქეთის სახელმწიფოში ინტეგრირებული, თურქეთის მოქალაქეობის მქონე ქართველური წარმომავლობის მოქალაქეები (აჭარელ, ლაზ, შავშელ, ტაოელ... მუჭაჭირთა შთამომავლები), რომლებიც ფლობენ ერთ-ერთ ქართველურ კილოს და რომელთათვისაც ისტორიული დედაენა - ქართული სამწიგნობრო ენა - ეროვნული ენაა¹⁵; შესაბამისად, ასეთი პიროვნებები თავს ნამდვილ ქართველებად აღიქვამენ. უახლოეს წარსულში მათ ნაწილს საქართველოს შესახებ არაერთი წარმოდგენა არ ჰქონდა; მეტიც, მათ გარდა სხვა თუ იყო ქართველი, ესეც კი ვერ წარმოედგინათ.

ჩვენ მიერ ამ ჯგუფში გაერთიანებული ქართველები დღეს ინტენსიურად ცდილობენ შეივსონ დანაკლისი, რომელიც მათ აქვთ წინაპრების წერილობითი კულტურული მემკვიდრეობის ცოდნის თვალსაზრისით. ქმნიან ქართულ კულტურულ ცენტრებს, საინტერნეტო რადიოებსა თუ გაზეთებს და ა.შ.

შეგვიძლია ვთქვათ:

თურქეთის მოქალაქეების ამ ნაწილში დღეს ქართული კულტურული ცხოვრება. ისინი საქართველოს მკვიდრი პატრიოტი ქართველების მსგავსად

¹⁵მათთვის თურქული სახელმწიფო ენაა [ეროვნული და სახელმწიფო ენების გამიჯვნისათვის იხ., ტაბიძე, 2005: 131-138].

(თუ მეტად არა!) ქომაგობენ საქართველოს სახელმწიფოს მიმდინარე გეოპოლიტიკურ მომბში; ამავედროულად, არიან თურქეთის სახელმწიფოს პატრიოტები. მათ ამგვარ განწყობას მხარს უჭერს ის გარემოებაც, რომ თანამედროვე თურქეთის რესპუბლიკა და საქართველოს სახელმწიფო თვისობრივად ერთგვარადაა ორიენტირებული დასავლურ გეოპოლიტიკურ ველსა თუ ღირებულებებზე.

6. თურქეთის სახელმწიფოში ინტეგრირებული, თურქეთის მოქალაქეობის მქონე ქართველური წარმომავლობის მოქალაქეები, რომელთაც იციან, რომ თურქები არ არიან, მაგრამ არც ქართველებად თვლიან თავს; აქ ორი ქვეყნული გამოიყოფა:

- ქართველური წარმომავლობის ადამიანები, რომლებიც ფლობენ დედაენის ერთ რომელიმე კილოს (იმერხელს, აქარულს, ტაოურს, ლივანურს...), მეტნაკლებად ინარჩუნებენ ეთნოკულტურულ (ყოფით) მახასიათებლებს და საკუთარ თავს გურჯს უწოდებენ; მიუხედავად ამისა, რელიგიური და ენობრივი სხვაობის გამო, ესენი საკუთარ გურჯობას არ აიგივებენ ქართველობასთან; კერძოდ, მიიჩნევენ, რომ საქართველოს ქართველები სხვა კულტურისა და ენის მფლობელნი არიან; აღიარებენ მათთან ნათესაობას, მაგრამ არა იგივეობას. ესენი აცხადებენ, რომ **მათ არ ესმით საქართველოს ქართველთა ენა** (სიტყვების დიდი ნაწილი უცნობიაო, ლაბარაკიც ისე ჩქარია, რომ ვერ ვიგებთო და მისთ.).

- ქართველური წარმომავლობის ადამიანები, რომლებიც ფლობენ ქართული ენის ლაზურ კილოს, მაგრამ ჰგონიან, რომ ეს მეტყველება სხვა ენაა. გარდა ამისა, ქართული კულტურის ლაზურ ნაირსახეობას დამოუკიდებელ კულტურად აღიქვამენ და ლაზთა ისტორიასაც საქართველოსგან დამოუკიდებლად განიხილავენ.

გასული საუკუნის 90-იანი წლების შუახანებიდან თურქეთში, გარეშე ძალთა აშკარა წაქეზებით, ლაზების ე.წ. "თვითგამორკვევის" პროცესი დაიწყო. ლაზი აქტივისტების ერთმა ნაწილმა (რომელიც გამოსცემდა ჟურნალს "ოგნი სქანი ნენა" ["შეიგნე შენი ენა"] მკვეთრად ანტიქართული პოზიცია დაიკავა, რაც გამოწვეული იყო როგორც გარეშე ძალების ზემოქმედებით, ასევე იმითაც. რომ თავად ქართულ საბჭოთა ენათმეცნიერულ სკოლას გააჩნდა მცდარი და, რაც ყველაზე მთავარია - ქართველი ერის ერთიანობის საწინააღმდეგო შეხედულებანი.

ამდენად, საკუთარი ფესვების მოძიებით დაინტერესებულ ლაზებს, გაეცნობოდნენ რა ქართველი საბჭოთა ენათმეცნიერების ფუნდამენტურ ნაშრომებს, საკვებით ლოგიკურად უჩნდებოდათ ეჭვი, რომ არ იყვნენ ქართველები. საერთოქართული ისტორიული მახსოვრობა (რაც ჭერ კიდევ კარგად აქვთ შემონახული ლაზებს) და საბჭოთა ენათმეცნიერული სკოლის შეხედულებანი დიდად ეწინააღმდეგებოდა ერთმანეთს. ეს კი გაუგებრობას იწვევდა თურქეთის ლაზებს შორის, რომელთა ეთნიკური არათურქობის ძირითად ნიშანს სწორედაც რომ მეტყველება, ანუ ლაზური კილოები წარმოადგენდა.

ყოველ შემთხვევაში, ახალი ინფორმაციების მიღების, თანამედროვე ტურისტული ბუმიით გამოწვეული ურთიერთსაზღვრის, საინტერნეტო აქტიური კავშირებისა და სხვა ფაქტორების გამო, ლაზეთის ქართველებისთვის, ზოგადად,

თურქეთში მცხოვრები ქართველებისთვის, იზრდება ეთნიკური მეობის განმსაზღვრელი ფაქტორების რაოდენობა; შედეგად, ლაზეთში მცხოვრებ ავტოქტონ ქართველთა მიერ საკუთარი ეთნიკური იდენტობის გააზრებაში ახალი ეტაპი იწყება, თუმცა, ისტორიული ლაზეთის "თურქულ" ნაწილში ჭერჭერობით მაინც დიდია იმ ლაზთა პროცენტი, რომლებიც ვერ ახდენენ იდენტიფიცირებას ზოგადქართულ ენასთან, კულტურასა და ისტორიასთან.

ვფიქრობთ, საქართველოსა და თურქეთის კეთილმეზობლური ურთიერთობის პირობებში უნდა შეიქმნას ობიექტური სამეცნიერო ინფორმაციის გაცვლის ველი, რომელიც ყველა ლაზს საშუალებას მისცემს იცოდეს:

- კოლხური (კოლხურ-ყოზანური) არქეოლოგიური კულტურის საზღვრები ცხადყოფს, რომ თავისი არსით დიდი ქართველური (ზოგადქართული ანუ კოლხური) სახელმწიფო ოცდე მეტ ქართველურ თემს, მათ შორის, ლაზების წინაპრებსაც აერთიანებდა; ქუჯ-ფარნავაზის მიერ აღორძინებული და ფაქტობრივად დღემდე მოღწეული ქართული სახელმწიფოც ლაზ-შეგარელების მიერაცაა აშენებულ-შენარჩუნებული.

- ქართველური სამწიგნობრო ენა ეფუძნება საერთოქართველურ ენობრივ მოდელს და არა ქართლურს, კახურს, ან სხვა რომელიმე ქართველურ კილოს; პირველი ქართული ასომთავრული წარწერები შემორჩენილია იოვანე ლაზის მონასტერში, ქართული ჰიმნოგრაფიის ფუძემდებელია ასევე ლაზიმგერელი იოანე მინჩხი და სხვ.

- საქართველოს გაერთიანებული სახელმწიფოს იდეოლოგიები და წინამძღოლები მეტწილად იყვნენ ლაზურ-შეგარული წარმოშობის დიდგვაროვნები (ბაგრატიონები, ჭყონდიდლები და სხვა);

- ლაზთა ფოლკლორში (მსგავსად იმერხეველთა, ტაოელთა, სვანთა, ჰერთა, კახთა...) გამორჩეულად პატივსაცემი ადგილი უჭირავს ერთიანი საქართველოს დიდ მეფეს - თამარს; ქართველთა საერთო ისტორიის ამსახველი ეს მასალა ი. ყიფშიძის მიერ ერთი საუკუნის წინაა ჩაწერილი¹⁶.

ლაზეთის შესახებ ინფორმაცია დიდი ხნის განმავლობაში, საქართველოშიც კი ტაბუირებული, გასაიდუმლოებული და მიუწვდომელი იყო; კერძოდ, არათუ ქართულმა საზოგადოებრიობამ, არამედ სპეციალისტებმაც კი არ იცოდნენ. რომ 1908-1920 წლებში ლაზეთში არსებობდა ქართული ეროვნული მიმართულების მქონე დაჯგუფებები, ე.წ. "კომიტეტები", რომლებიც იარაღით

¹⁶ყველა კუთხის ქართველთ ჰგონიათ, რომ თამარ მეფე მათ კუთხეშია დაკრძალული; ამ თვალსაზრისით, საინტერესოა ამჟამინდელ ზოფას მკვიდრთა (ქემალფაშელთა) გადმოცემა. რომლის მიხედვითაც, თამარ მეფე დაკრძალულია მაკრიალის (ქემალფაშას) ტაძარში [ვრცლად იხ., ფუტკარაძე, 2005: 51]; იხ., აგრეთვე, მ. ლაბაძე. ქართველთა ეროვნული ერთიანობის ანარეკლი თურქეთის ლაზთა ფოლკლორში, ქართველური მემკვიდრეობა, IX, ქუთაისი, 2005, გვ. 225: "თურქეთის ლაზთა ფოლკლორში თამარ მეფე მიჩნეულია ლაზ გვირგვინსნად... ლაზეთში თითქმის ყველა ძველ ციხის, ხიდისა თუ სალოცავის აგება თამარ მეფეს / "მაფაწულე თამარას" / მიეწერება... ლაზთა გადმოცემით, მაფაწულე თამარა დასაფლავებულია მათ სოფელში; მაგ., ხოფელ მემედ-ალი ვეზიროღლუს აზრით, თამარ მეფე დასაფლავებულია სოფელ ნორედში; ართაშენელი ჰეველიდ კუთუმჯოს აზრით კი თამარის დასაფლავებულია ართაშენის ახლოს..."

ხელში იბრძოდნენ საქართველოს ერთიანობისა და დამოუკიდებლობისათვის (იხ. <http://www.kvirispalitra.ge/history/10000-qansanerobaq-1915-1920.html?add=1>). ამჟამად ამ “კომიტეტების” წევრთა უმეტესობის ვინაობა ჩვენთვის ცნობილია, მაგრამ ლაზთა უმრავლესობისთვის ეს ყოველივე უცნობია... ყველა ადამიანს აქვს უფლება, იცოდეს საკუთარი ეთნიკური, ენობრივი თუ ეროვნული წარსული. ზემოთ წარმოდგენილი და სხვა ანალოგიური ფაქტების ცოდნა ობიექტურ ველს შექმნის ლაზთა თვითაღქმისათვის.

შენიშვნა: ყოველ საზოგადოებრივ ჯგუფს/ერთობას, ბუნებრივია, ლაზებსაც, აქვს უფლება, იცოდეს თავიანთი წარმომავლობა. სამწუხაროდ, დასავლეთ ევროპაში მცხოვრები გარკვეული პირებიც ცდილობენ ეთნიკურ თუ ენობრივ უმცირესობად გამოაცხადონ და ამ გზით დიდ ისტორიულ სამწიგნობრო კულტურას მოსწყვიტონ ქართველთა ერთი ნაწილი. აღსანიშნავია ისიც, რომ თურქეთის მოქალაქე ეთნიკურ ქართველებს ამ უფლებებს ანიჭებს ევროსაბჭოს ისტორიული დოკუმენტები: “ევროპული ქართული რეგიონული და უმცირესობათა ენების შესახებ” (1992 წლის 5 ნოემბერი, სტრასბურგი) და “ჩარჩო კონვენციას ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ” (1995 წლის 1 თებერვალი). შდრ.: კონვენციისა და ქარტიის მიხედვით, უმცირესობათა უფლებები შთამბეჭდავია: **უმცირესობის ენაზე საქმისწარმოება და სწავლება ბაგა-ბაღში, სკოლასა და უმაღლეს სასწავლებელში...** იხ., მაგ., ქარტიის მე-8 მუხლის 1-ე პუნქტი:

სახელმწიფომ უნდა მიიღოს ზომები, რათა “ხელმისაწვდომი გახადოს საუნივერსიტეტო და სხვა სახის უმაღლესი განათლება შესაბამის რეგიონულ და უმცირესობათა ენებზე”.

იხ., აგრეთვე: ქარტიის მე-8 მუხლის I.ხ. პუნქტი:

სახელმწიფომ უნდა მიიღოს ზომები, “რათა უზრუნველყოფილ იქნეს იმ ისტორიისა და კულტურის სწავლება, რომლის გამორატულეზაც წარმოადგენს რეგიონალური ან უმცირესობის ენა” (ვრცლად იხ., ფუტყარაძე, 2009).

ლაზთა თვითაღქმის შესახებ მსჯელობისთვის იხ., აგრეთვე:
ტ. ფუტყარაძე, ქართველები, ქუთაისი, 2005, გვ. 45-53.

7. ამ ჯგუფში გაერთიანდებიან თურქეთში უკვე მუდმივად მცხოვრები ქართველები, რომელთაც ახლახან მიიღეს თურქეთის მოქალაქეობა (ან მალე მიიღებენ). მიუხედავად იმისა, რომ მათი ეროვნული და ეთნიკური თვითშეგნება ჯერჯერობით უგამონაკლისოდ ქართულია¹⁷, ისინი საზოგადოებრივი (ეთნოკულტურული თვალსაზრისით) აქტიურობით არ გამოირჩევიან.

მუშაჯირ ქართველთა მეობის შესახებ ვრცელ საილუსტრაციო მასალას წარმოვადგენთ წიგნებში: “გრძელი გზა” და “თურქეთელი ქართველები”, აქ კი მოვიყვანთ მცირე მონაკვეთს მუშაჯირ ქართველთა ერთ-ერთი წარმომადგენლის, დუზჯეში ბ-ნი ფევეზ ჩელეების ინტერვიუდან, კერძოდ, დუზჯეს ქართველთა სათვისტომოში ოფიციალური შეხვედრის შემდეგ, ტელეკომპანია “რიონისთვის” მიცემულ ინტერვიუში ბ-ნი ფევეზი ამბობს:

¹⁷არაიშვიათია (განსაკუთრებით ევროპაში) ეროვნული თვითშეგნება სახელმწიფოს მოქალაქეობის და არა ეთნიკური წარმომავლობის მიხედვით.

- მე ფევზი ჩელები, ჩელებაძე ვარ; ახლა გელაპარაკებით 200 წლის წინანდელი ქართული ენით; ბებიაჩემმა და პაპაჩემმა **დამადგმევინეს ეს ენა** (სტილი დაცულა - ტ.ფ.). პირველად კითხვა და წერვა დავისწავლე 12-13 წლის ასაკში. იმის შემდეგ რადიო "თავისუფლებას" ვუსმენდი ევროპიდან და ამერიკის ხმას - ამერიკიდან; ასე ვისწავლე დღევანდელი ქართული ენა. ერთხელ მამაჩემმა ახმედ მელაშვილის წიგნი "გურჯისტანი" მოიტანა, საიდანაც ბევრი რამ გავიგე ქართველების შესახებ... საზღვარმა რომ გაიხსნა, იმის შემდეგ ქართული წიგნებიც ვნახე; ქართული ტელევიზია რომ სატელეტიზე გვედა, პირველი ანტენა აქ მე დავდგი. ახლა ვუყურებ: რუსთავი 2-ს, პირველ არხს, იმედს და რატომღაც რუსულენოვან აჭარის ტელევიზიას (რუსულენოვანი ფილმების გამო აჭარის ტელევიზიის მიმართ საყვედური ხშირად მესმის თურქეთელი ქართველებისგან - ტ. ფ.); აჭარის ტელევიზიას ცოტა ხანს ვუსმენ. **აქაური ქართველების პირველი პრობლემა არის ენა. ენა ერთი კულტურის სისხლია, ერთი კულტურის ხორცია.** თუ ენას დავკარგავთ, ჩვენაც დავიკარგებით. ახალგაზრდები აქ არ სწავლობენ ენას, იმიტომ რომ არ სჭირდებათ (სჭირდებათ); თქვენი წასლა-მოსლა, ასე მგონია, ამ ენას გააცოცხლებს და ჩვენი განათლებული წინაპრების ენით ისევ დავიწყებთ ლაპარაკს. დუზჯეს ქართველთა ასოციაციას 10 წელი შეუსრულდა ახლახან; ჩვენ აქ გვაქვს ქართული ენის კურსები, სადაც ბევრს დავასწავლეთ წერა-კითხვა, ართვინის ფოლკლორი; ასევე გვყავდა თბილისიდან ჩამოსული ორი მუსიკოსი, რომელიც ქართულ ფოლკლორს - სამა-სიმღერას - ასწავლის ახალგაზრდებს. ჩვენი ასოციაცია, ასევე მასპინძლობს ხოლმე 23 აპრილის ცერემონიალისთვის საქართველოდან ჩამოსულ ბავშვთა ფოლკლორულ ანსამბლს. ასე ეცხოვრობთ ჯერჯერობით... პირადად მე ვწერ ქართველების ვინაობის შესახებ: თურქეთში ამ მხრივ პრობლემებია, ინფორმაცია არ არის... ჩემს დაწერილებს ერთად თუ მოყვრით, წიგნიც დებიტქდება. ახლა ძირითადად ინტერნეტით ვავრცელებ ჩემს მოსაზრებებს. სამწუხაროა, რომ აქამდე საქართველოში ნამყოფი არ ვარ.

შენიშვნა:

ფევზის ეს "ნაკლი" გამოსწორდა: 2009 წლის 6 ივლისიდან 14 ივლისამდე მას დავათვალეირებინე: ბათუმი, ურეკი, ქუთაისი, ვარძია, მცხეთა, თბილისი, სიღნაღი და აქაური ექსპედიცია დავასრულეთ მცხეთაში; სასიხარულოა, რომ მას თან ახლდნენ მეუღლე - ნაგეჰანი და შვილები: დილა და ომერი (მესამე - მიშა - ჯერ პატარაა სამოგზაუროდ); ბ-ნი ამირან ზედადაგიანის დიდი მონღომებით ფევზის და მის ოჯახს საგანგებოდ უმასპინძლა ქუთაისში (ტ.ფ.).

ავტოქთონ ქართველთა იდენტობის საკითხს 2008-2011 წლებში საგანგებოდ ვსწავლობდი (ტ.ფ.) იუსუფელის ილჩეში - ისტორიულ ტაოში:

¹⁸ტაოს შესახებ ვრცლად იხ., რ.გუჯეჯიანი, ტ. ფუტყარაძე, იუსუფელის (ისტორიული ტაოს) ქართულენოვან სოფელთა ეთნო-ლინგვისტური მიმოხილვა - I ხევაი (Bi'ak'vilar), ქართველური მემკვიდრეობა, XIII, ქუთაისი, 2009.

ძველი წყაროების მიხედვით, ტაოს ნაწილი - ამჟამინდელი იუსუფელის რაიონი - ქართველ თავადთა - კავკასიძეთა - სამფლობელოდ ითვლებოდა: "კავკასისძე მისითა მამულითა: პარხალი მისითა შესავლითა და აზნაურის შვილებითა საყმო სამწყსოთი..." (დ. ბაქრაძე, 1987, გვ. 75-76)¹⁸.

ცნობილია ისიც, რომ ტაო ეკლესიურად ქართული ეკლესიის საკუთრება იყო, კერძოდ, იშხანის ეპისკოპოსისა: "იშხანელის სამწყსო: გურჯიბოლაზს აქეთ, სულა თორთომი, ტაოს ქვემოთი არტანუჯს თავის საკრულავი ჰქვიან იმას აქეთი, გაღმა ორჯოხის მთის აქეთი, სულა საკავკასიძო, ისპირ-ტრაპიზონის მთას გარდამოღმა" (დ. ბაქრაძე, 1987, გვ. 75-76).

დღეს ისტორიული ტაო შედის თურქეთის რესპუბლიკის ართვინის ილში შემავალ რაიონში - იუსუფელის ილჩეში /Yusufeli, Republic of Turkey/. აქვე აღვნიშნავ, რომ, ქართულისგან განსხვავებით, ოფიციალურ თურქულ რუკებზე ამჟამად სრულიად გამქრალია ძველი ქართული ტოპონიმი.

ისტორიულ ტაოში ქართველი მეცნიერები და სტუდენტები ბოლო დრომდე ვერ შევდიოდით. ტაოს სოფლების დათვალიერება და აქ მეცნიერული ექსპედიციები ამჟამინდელი თურქეთის ხელისუფლების მიერ არ იზღუდება.

ტაოს მკვიდრ ავტოქტონ ქართველთაგან დიდი ნაწილს უკვე დავიწყებული აქვს ისტორიული დედაენა და ეთნიკურადაც თურქებად მიიჩნევენ თავს. თუმცა, მათ ქართველობას ცხადყოფს:

- გარეგნობა,
- თურქულენოვან მეტყველებაში დიდი დოზით შემონახული ქართული ენის სუბსტრატული ფენა /ვინემატურ სტრუქტურაში ე.წ. კავკასიური ხშულთა არსებობა, მრავალრიცხოვანი ქართული ლექსიკა.../,
- დასახლებულ პუნქტებში არსებული მიკროტოპონიმების უდიდესი ნაწილის ქართულენოვანობა,
- მრავალმხრივი ეთნოგრაფიული მახასიათებლები,
- გადმოცემები თამარ მეფის შესახებ და სხვ.

მიკროტოპონიმების შესახებ იხ., მაგ., სოფელ ოთხთის /ღორთქილისა/ შესახებ ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა მაგისტრ **ნერიმან ალბაიჩის** სადიპლომო ნამუშევარში მოცემული მასალა:

სოფელ ოთხთის მიკროტოპონიმები:

სოლბიათ (სოლბ - ი "მარცვალი" (აბულაძე); სალ (სალ - ი, მაღალი ტინი, კლდე (საბა); იფინთ (იფინ "ხე" (საბა); აბანეთ; გონგირე; პატარა ბოლაზ, პატარა ყელი; ქუაბუნ ბონი (საქვაზე ადგილი); ზათქეთხე; ათქეთხე, აქეთა ხევი; ჭორლა (ტალახიანი ადგილი; შდრ. ჭორ-ოფ-ა; ჭორ-ო-ბ-ი); შავშეთ; ჯვარქეთ; შუარე /შუა ადგილი/; ფართ /დიდი ადგილი/; მურხაჯილ (მუხნარი); ბასილეთ...

მსგავსი ვითარება გვაქვს სოფლებშიც: პარხალი, ზემვანი (<ზემო ვანი), ერმენხევი, დევთისა, სარიგელი, უტავი, კანჭალოში, ახალთი, კერევალი, დუტთერე (ყველა ამ სოფლის სახელიც და მიკროტოპონიმიაც ძირითადად ქართულია, მოსახლეობა თურქულად მეტყველებს, თუმცა მათ თურქულში ქართული ენის სუბსტრატი აშკარად ჩანს).

იუსუფელის რაიონში მცხოვრებ ქართველთაგან ისტორიული დედაენა შემონახული აქვს პარხალისწყლის ხეობის ზოგ სოფელში და პარხალისწყლის

შენაკადის ხევის ხევში არსებულ ყველა თემის/საზოგადოების ყველა სოფელში; კერძოდ: ქობაში, ბალხის საზოგადოების სოფლებში და ხევის შემდეგ სოფლებში /რომლებიც ზოგან უზნებლად იწოდება/:

ივეთი, ობლევარი, სადრიყანა, ვაჩეკარი, კრავეკარი, ქელადორი, ჰესევიკარი, დოლევარი, ჰეილენკარი, ქორიეთი დოლენჯაკარი, გოდლეკარი, ბასლეკარი, ქონობანი, ელიასხევი და სხ.

მღრ., ხევის ხევის ნასოფლართა სახელებიც: ველითავეი, ჭირხლაქეთი, ყულედიბი, ცერეკარი, აზლენკარი, შაბლინკარი, ფიშნახევი, კუარეთი, ბოწმინდა...

როგორც აღვნიშნეთ, თანამედროვე ტაოს მკვიდრი ქართველების დიდ ნაწილს აღარც თავისი დედაენა ახსოვს და არც თავისი ქართული ფესვების შესახებ აქვს ინფორმაცია. ისინი თავიანთი ქართული წარმომავლობის შესახებ რომ იგებენ, ბუნებრივია, ითხოვენ არგუმენტებს. ისტორიულ ქართულ წყაროებზე მითითება, ან ამ წყაროების მიწოდება მათთვის დამაჯერებელი არ არის, მაგრამ შთამბეჭდავი ეფექტი იქონია მათივე სოფლების მიკროტოპონიმის ანალიზმა /ისტორიული წყაროები ყველა მხარეს თავისი აქვსო, მეუბნებიან/.

ხევის სოფლებში, სადაც დედაენა ახსოვთ, მსგავსი პრობლემა არ გვხვდება, თუმცა, ეთნიკურ-კულტურული იდენტობის მიხედვით, აქაურ ქართველთა შორის ორი ძირითადი ჯგუფი შეიძლება გამოვყოთ:

1. ადამიანები, რომლებიც, განათლებისა და ინფორმაციის ქონის მიუხედავად, უეჭველად თვლიან, რომ ქართული ეთნოსის განუყოფელი ნაწილნი არიან; მაგ., 2010 წელს ერთმა იქაურმა მეგობარმა - რეჯე იაზიჯმა - მითხრა: საქართველოს, თბილისის უნახავად რომ მოვკვდე, თვალები ღია დამრჩება!

სამწუხაროდ, წელს (2011 წ.) რეჯები გარდაცვლილი დამხვდა... მან თბილისი ვერ ნახა (ტ.ფ).

2. ტაოელ ქართველთა მეორე ნაწილი თვლის, რომ მუსლიმან ქართველთა შთამომავლები არიან და არ წარმოადგენენ იმ ქართველთა შთამომავლებს, ვინც ააგო იუსუფელში არსებული ქართული ეკლესიები; კერძოდ, მათ ჰგონით, რომ ისინი აქ ჩამოსახლდნენ აჭარიდან.

როგორც წესი, ამ ქართველებს ძალიან მწირი ინფორმაცია აქვთ ქართველი ერის ისტორიისა და კულტურის შესახებ; მათ იქაურ სკოლებში არ უსწავლიათ არც ქართველი ერის ისტორია და არც ისტორიული ტაოს რეალური ისტორია. ისინი დააჯერეს, რომ ოშკი, ბარხალი, იშხანი... იმ ქართველებმა ააგეს, რომლებიც ოსმალების შემოსვლისას გამოიქცნენ იმერეთსა თუ ქართლ-კახეთში.

ტაოელ ქართველთა ეს ნაწილი ასე მსჯელობს: **“ქველი გურჯები სადაც იყვნენ, იქ ეკლესიები ააშენეს; ოსმალოები რომ მოვიდნენ, თავიანთი მიწები დატოვეს და წავიდნენ”**.

საკუთრივ ხევის ხეობის სოფლების მკვიდრთა დიდი ნაწილი კი ასე ამბობს:

“ქართველები სადაც იყვნენ, იქ ეკლესიები ააშენეს; ოსმალოები რომ მოვიდნენ, თავიანთი მიწები დატოვეს და წავიდნენ. ხევის ხეობაში ეკლესია არ არის; ე.ი. აქ ქრისტიანი ქართველები საერთოდ არ იყვნენ; აქ მიწები დაუსახლებელი იყო. აჭარა რუსებმა რომ დაიკავეს, ჩვენ აჭარიდან წამოვედით და აქ მოვედით, დაესახლდით და ამ ადგილებს სახელებიც მას შემდეგ დავარქვით”... ციტირებული ფრაზა ეკუთვნის ისმეთ ბათმაზს /40 წლის, სოფელი ხევა; 2011 წლის 21 ივლისი/.

ოშკის, ხაზულის, ბანას, იშხანისა თუ პარხალის დონის ეკლესიები მთიან ხევსა ხევში მართლაც არა გვაქვს, მაგრამ მიკროტოპონომია აქაც მყარად ინახავს ქრისტიანული ძეგლების არსებობის კვალს, მაგ., ქალაქორის ყველაზე ლამაზ, ვაკე ადგილს ჰქვია საყდარი.

ხევეგელთა გადმოცემით, აქ უტხოვრია თამარ მეფეს, მას აქვე შორიდან მოუყვანია წყალი და ა. შ.

ნათელია, რომ ამგვარი გადმოცემები ტაოელებს აქარიდან არ მოუტანიათ. აქაური სხვა ქართველები მსგავს დისკუსიაში არ შედიან, თუმცა, ბევრი თვლის, რომ მუსლიმანი აქარლების შთამომავლები იყვნენ. ისინი, როცა ესმით, რომ სულ სხვაგვარია აქარული კილოს თავისებურებანი, რომ საარქივო მონაცემების მიხედვით მუშაჯირად წასული ყველა აქარელი გადასახლდა შუა თურქეთში, ამასიასა თუ ხმელთაშუა ზღვის სანაპიროებზე, ითხოვენ მეტ ინფორმაციას თავიანთი ისტორიის შესახებ / და მათ უფლება აქვთ, იცოდნენ ეს ინფორმაცია/.

აქვე აღვნიშნავ (ტ.ფ.), რომ ისმეთსა და მის მეგობრებს რატომღაც ეგონათ, რომ მათი სოფლის მიმდებარე ტერიტორიაზე არსებული დიდი მთის - მასისის - სახელი სომხური წარმომავლობისა იყო; როცა მათ აუხსენი, რომ მას-ის- სიტყვა-ფორმა ქართულია და ამას ადასტურებს სიტყვის აგებულებაც და ქართული წყაროებიც, მეტად გაიხარეს.

ტაოელი ქართველები, საერთოდ, თურქეთის მოქალაქე ქართველები, კარგად ერკვევიან ოსმალეთისა და თურქეთის ისტორიაში და თურქეთის სახელმწიფოს დიდი პატრიოტებიც არიან; ამავე დროს, მათ სუსტად იციან თავიანთი ეთნიკური ისტორია.

ბოლო დროს, აქაურ ქართველებში უფრო მეტი ინტერესი ჩნდება თავიანთი ეთნიკური ისტორიისა და კულტურის შესახებ. ამავე დროს ისინი, ვარკვეულწილად, დისტანციურად უყურებენ რეალურ ისტორიას, ვინაიდან, ხედებიან, რომ მათი წინაპრების ისტორია გადაჯაჭვულია ქრისტიანობასთან - მათთვის უცხო რელიგიასთან.

ყოველ შემთხვევაში, ახალი ინფორმაციების მიღების, თანამედროვე ტურისტული ბუმიტ გამოწვეული ურთიერთობების, საინტერნეტო აქტიური კავშირებისა და სხვა ფაქტორების გამო, ტაოელი ქართველებისთვის, ზოგადად, თურქეთში მცხოვრები ქართველებისთვის, იზრდება ეთნიკური მეობის განმსაზღვრელი ფაქტორების რაოდენობა; შედეგად, იუსუფელში მცხოვრებ ავტოქთონ ქართველთა მიერ საკუთარი ეთნიკური იდენტობის გააზრებაში ახალი ეტაბი იწყება, თუმცა, ჭერჯერობით მაინც დიდია იმ ქართველთა პროცენტი, რომლებიც ვერ ახდენენ იდენტიფიცირებას ისტორიულ ტაოში არსებულ ქართული კულტურის ძეგლებთან.

ამჟამად, ხევსა ხევშიცა და ავტოქთონი ქართველებით დასახლებულ თურქეთის რესპუბლიკაში შემავალ სხვა სოფლებშიც შედარებით მცირეა იმ ადამიანთა - მუსლიმან ქართველთა - რაოდენობა, რომელსაც სჭერათ, რომ იმ დიდი კულტურის მემკვიდრეები არიან, რომლიც ნაწილიცაა: იშხანი, ოშკი, ხაზული, ბანა, პარხალი, ოთხთა...

ვფიქრობ, ნათელია, რომ ისტორიულ ქართულ კულტურასთან ტაოელ ქართველთა გაუცხოებას ორი მიზეზი აქვს:

- მწირი ობიექტური ინფორმაცია თავიანთი წარსულის შესახებ;
და

- რელიგიური მსოფლალქმა.

ფაქტია, აქაური მუსლიმანი ქართველებისთვის¹⁹ უკვე უცხოა რეგიონში არსებული ქრისტიანული ძეგლები; ეს არცაა გასაკვირი; შდრ., ბოლშევიკების ბატონობის მცირე პერიოდში საქართველოს ცენტრალურ რეგიონებშიც კი: გურიაში, იმერეთში, ქართლში... ხალხი გაუუცხოვდა ქრისტიანულ ეკლესიებს.

რელიგიური თავისუფლების თემა ფაქიზია, ამიტომ არ ვაპირებ ამ მიმართულებით მსჯელობის გაგრძელებას, აღვნიშნავთ მხოლოდ იმას, რომ ესა თუ ის რელიგია არის არა მხოლოდ მსოფლმდევისა და ცხოვრების წესის საფუძველი, არამედ, ხალხის კულტურისა და ისტორიის ნაწილი, შესაბამისად, ყოველ რელიგიას ამ კუთხითაც უნდა შეეხედოთ.

სხვა კონტექსტი აქვს განათლებისა და ინფორმაციის მიღების თავისუფლებას:

ობიექტური ისტორიული ცნობები ყველასთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს; კერძოდ, ყველა ადამიანს აქვს უფლება, იცოდეს საკუთარი ეთნიკური, ენობრივი თუ ეროვნული წარსული.

მეტად დინამიურ თანამედროვე სამყაროში, დღეს, როგორც არასოდეს, აუცილებელია, რომ ჩვენ, განსაკუთრებით, მეზობელი ქვეყნების ენათმეცნიერებმა, ისტორიკოსებმა, ეთნოლოგებმა... შევძლოთ ერთობლივი არაპოლიტიზებული კვლევების განხორციელება.

საერთაშორისო სამეცნიერო თუ საინფორმაციო ველში შეჭერებულნი ობიექტური კვლევების შედეგების ხელმისაწვდომობა ყველა საზოგადოებას შეუწყობს ხელს, რეალიზება მოუხდინოს თავის უფლებას, იცოდეს საკუთარი ენობრივ-ეთნიკური წარსული.

ამავე დროს, ობიექტური კვლევების შედეგების მისაწვდომობა გაზრდის ხალხებს შორის ურთიერთპატივისცემას და, რაც, ჩვენი აზრით, არანაკლებ არსებითია, ყოველი საზოგადოებისთვის, განსაკუთრებით კი ავტოქთონი ეთნიკური უმცირესობისათვის, შექმნის ობიექტური თვითდაქმნისა და ენობრივ-ეთნიკური მეობის გადარჩენის მყარ საფუძველს.

ვფიქრობთ, საქართველოსა და თურქეთის კეთილმეზობლობა მომავალში უფრო მეტ ღია და დემოკრატიულ სივრცეს შექმნის, რათა საქართველოსა და თურქეთის მოქალაქეებმა განახორციელონ თავიანთი უფლება: სახელმწიფოებრივ ისტორიასთან ერთად უკეთ იცოდნენ საკუთარი ენობრივი და ეთნიკური ისტორია.

დასკვნის სახით:

1992-2011 წლებში თურქეთის რესპუბლიკის მოქალაქე ქართველების განწყობის შესწავლა და ზემოთ წარმოდგენილი ჩგუფების მიახლოებითი პროცენტული მაჩვენებლების შედარება¹⁹ საშუალებას გვაძლევს, ორბუნქტიანი დასკვნა ჩამოვაყალიბოთ:

- თურქეთის რესპუბლიკის მოქალაქე ქართველები თურქეთის სახელმწიფოს პატრიოტები არიან;

¹⁹ კვლევის ამ ეტაპზე შეუძლებელია ზუსტად ითქვას, თუ რამდენი ეთნიკური ქართველია თურქეთში. მით უმეტეს, რთულია, დავადგინოთ წარმოდგენილ ჩგუფთა ზუსტი პროცენტული მაჩვენებლები. სავარაუდოდ, თურქეთში 5 მილიონამდე ეთნიკური ქართველი ცხოვრობს. ამათგან შესაძლებელია, თუ აღიქვამს თავს ეთნიკურ ქართველად; საკუთარი თავი ეთნიკურ ქართველად თურქეთის ბევრმა მოქალაქემ შეიძლება გაიანზრდოს ავადმჯობელები განათლების ან სხვა მიზეზების გამო.

- თურქეთის რესპუბლიკის მოქალაქე ქართველების დიდ ნაწილში ისტორიული დედაენისა და წინაპრების მიერ შექმნილი კულტურის ცოდნის დონე განსაზღვრავს პიროვნების ეთნიკურ და ეროვნულ მეობას. გამონაკლის შემთხვევებში, თუკი საოჯახო, განათლებისა და კომუნიკაციის ენა სხვა (სახელმწიფო, ან უცხო) ენაა, **მხოლოდ შინაგანად ძლიერ პიროვნებაში** აქტიურდება მისწრაფება, დაბრუნდეს დედაენობრივ კულტურაში (ან ემსახუროს მას).

p.s.

მეტნაკლებად ყველა ადამიანს აწუხებს კითხვა - “ვინ ვარ? საიდან მოვდივარ?; ნორმალური განათლების სისტემა საკუთარ სამშობლოში ნათლად სცემს პასუხს ამ კითხვას, ამიტომ თავს **ქართველად** აღიქვამს და გაორებული არ იქნება საქართველოში აღზრდილი და განათლებამიღებული ლაზი, იმერელი თუ კახელი; მიგრირებულ პირს კი დიდი ძალისხმევა დასჭირდება, რომ შეძლოს მიმღებ სახელმწიფოში ინტეგრირებაც და შეინარჩუნოს/აღიდგინოს წინაპრებისგან გადმოცემული ეროვნულ-კულტურული იდენტობაც. ახალ სახელმწიფოში აღაპტაცია შედარებით იოლია წინაპრებთან ენობრივ-ეროვნულ კავშირზე უარის თქმის პირობებში (მაშინ, როცა პიროვნება საზოგადოებრივ თვითიდენტიფიკაციას ახდენს მოქალაქეობის მიხედვით); თუმცა ასეთ შემთხვევაში მიგრირებული ქართველისთვის (თუ მისი მემკვიდრისათვის) გარეგნულად დაფარულ, მაგრამ მოურჩენელ იარად დარჩება კითხვა: “ვისი გორისა ვარ?... პიროვნებაში კულტურული და სოციალური ფაქტორების “ჭიდილი” თურქეთის ქართველებშიც აქტიურად ჩანს; მაგალითად, შვილის განათლების/კულტურის ენის არჩევისას **თანაბარი მატერიალური შესაძლებლობების** მქონე მშობლებში სამგვარი არგუმენტაცია ფიგურირებს:

1. “ჩემმა შვილმა უნდა იცოდეს წინაპრების ენა და კულტურა!”
2. “თურქეთში რაში გამოადგება ჩემს შვილს ქართული განათლება?”
3. “კარგია წინაპრების ენის ცოდნა, მაგრამ ამას ვერ ვახერხებ...”

ლიტერატურა

დ. ბაქრაძე, 2009 - დ. ბაქრაძე, არქეოლოგიური მოგზაურობა გურიასა და აჭარაში (ატლასითურთ), “საბჭოთა აჭარა”. ბათუმი, 1987.

მ. ბერიძე, 2009 - მ. ბერიძე, “მაჰმადიან მესხთა ფესვები და დღევანდლობა“, თბ., 2009.

რ. გუჭეჯიანი, ტ. ფუტყარაძე, 2009 - რ. გუჭეჯიანი, ტ. ფუტყარაძე, იუსუფელის (ისტორიული ტაოს) ქართულენოვან სოფელთა ეთნო-ლინგვისტური მიმოხილვა - I ხევაი (Bi(akakiilar), ქართველური მემკვიდრეობა, XIII, ქუთაისი, 2009.

მ. ლაბაძე, 2005 - მ. ლაბაძე, ქართველთა ეროვნული ერთიანობის ანარეკლი თურქეთის ლაზთა ფოლკლორში, ქართველური მემკვიდრეობა, IX, ქუთაისი, 2005.

გ. რამიშვილი, 2000 - გ. რამიშვილი, დედაენის თეორია, თბ. 2000

მ. ტაბიძე, 2005 - მ. ტაბიძე, ენობრივი სიტუაცია საქართველოში და ქართული ენის ფუნქციონირების საკითხები, თბ., 2005.

შ. ფუტყარაძე, 1993 - შ. ფუტყარაძე, ჩვენებურების ქართული, ბათუმი, 1993.

ტ. ფუტყარაძე, 2005 - ტ. ფუტყარაძე, ქართველები, 2005, თბ. 2005,

ტ. ფუტყარაძე, 2009 - ტ. ფუტყარაძე, “ევროპული ქართია რეგიონული ან უმცირესობის ეხების შესახებ“ და საქართველოში ენობრივი პოლიტიკის

დაგეგმვის საკითხი, კავკასიოლოგიური სერია, V, 2009, თბ., <http://www.scribd.com/doc/12621676/T-Putkaradze-European-Charter-for-Regional-or-Minority-Languages-and-An-Issue-of-Plannig-Linguistic-Policy-in-Georgia>.

ტ. ფუტყარაძე, 2004 - ტ. ფუტყარაძე, მუჰაჯირი ქართველების შთამომავალთა ეროვნულ-ენობრივი თვითგანსაზღვრისათვის, რესპუბლიკური კონფერენციის (ეროვნული და სარწმუნოებრივი იდენტობა) მასალები, თბილისი, 2004.

T. Putkaradze, N. Putkaradze, Some aspects of the national and linguistic identity of descendants of Georgian Muhajirs, საერთაშორისო სიმპოზიუმი თემაზე: Language, history and cultural identities in the Caucasus (Abstracts; მალმოს უნივერსიტეტის გამომცემლობა, Malmo University, 2005, June 17-19; http://www.mah.se/templates/Page_19020.aspx; <http://www.scribd.com/doc/30161550/Language-History-And-Cultural-Identities-In-The-Caucasusu-June-17-19-2005-Malmo>.

ტ. ფუტყარაძე, 2005 - ტ. ფუტყარაძე, ლაზთა ენობრივ-ეთნიკური თვითაღქმის საკითხისათვის, ლაზეთ-ჭანეთი: ისტორია და თანამედროვეობა, სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, თბილისი, 2005, 25 აგვისტო, საქართველოს პარლამენტი - პირველი რესპუბლიკის დარბაზი; **On the question of Laz linguistic-ethnic self perception**; Scientific Conference, Tbilisi, 25 August, Parliament of Georgia.

ტ. ფუტყარაძე, 2008 - ტ. ფუტყარაძე, დედაენა, სახელმწიფო ენა და თვითაღქმა (მასალები თურქეთის ქართველობის შესახებ); საერთაშორისო კონფერენცია: “ენა და კულტურა”: ინტერდისციპლინარული და ინტერპარადიგმული პერსპექტივები, თბილისი, 26-27 ივნისი, 2008.

ტ. ფუტყარაძე, საქართველო-თურქეთი: გრძელი გზა: ქუთაისი, ფაცა, ამასია, დუზუჯე, ხენდეჯი, იზმითი, სტამბოლი; გებზე, ბურსა, ინეგოლი, სინჯანი, ანკარა, კაბადოკია, ბანა, იზზანი, ქუთაისი (წიგნი იბეჭდება ქართულ და თურქულ ენებზე).

ტ. ფუტყარაძე, 2011 - ტ. ფუტყარაძე, იუსუფელში /თურქეთი/ მცხოვრებ ქართველთა იდენტობის საკითხები, ილია ჭავჭავაძის ქუთაისის სამეცნიერო ბიბლიოთეკის III საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია, ქუთაისი, 2011 წლის 15-16 ოქტომბერი.

TARIEL PUTKATADZE, MIKHEIL LABADZE

MATERIALS ON TURKISH GEORGIANS

The process of **globalization** looks like a huge wave: it threatens to weak and supports to surfers.

I think that special actions should be taken in terms of creating present-day database of autochthonous Georgians and Georgian diasporas, those who reside outside borders of Georgia; also analyzing information and providing Georgian national-cultural co-existence opportunities for Georgians living in the foreign countries (Internet gives the best possibilities for realizing those ideas) is of high priority.

The autochthonous Georgians mainly live in Trabzon, Artvin and Erzerum territories of Turkish republic (historic places of Lazeti, Livana, Shavsheti, Tao, Erusheti...); We have plentiful compacted residences of Muhajir Georgians in Adafazari, Bursa-Inegoli, Gonen-Kaiseri, Ordu-Patsa and others.

The national-state identity of the autochthonous Georgians and Georgian diasporas residing in Turkey are of identical with its characteristic merits. We can separate 5 main groups of Georgians:

1. Integrated citizens in Turkish republic with Georgian originality who did not remember neither their historic mother tongue nor the originality and perceive themselves as Turkish;
2. Integrated citizens in Turkish republic with Georgian originality, who, in spite of communicating into their mother tongue, yet perceive themselves as Turkish; Georgian speech for them is either childhood (not the vernacular!) or the second language;
3. Integrated Georgians in Turkish republic whose vernacular is the Georgian language, but they prefer Turkish (English, German)... as the education language of their children; those have doubled self-perception;
4. Integrated Georgians in Turkish republic who have totally forgotten historic mother tongue, mother-religious, customs, but yet recognize themselves as Georgians in spite of lacking information on their originality. (in some cases some may have preserved Georgian traditional village, color of eyes, kinds of dishes...). That part of Georgians intensively tries to return to their homeland as Georgians;
5. Integrated Georgians in Turkish republic for whom historic mother tongue represent the first language; accordingly, such individuals really perceive themselves as Georgians ("tsare (hot) gurji", "super gurji")...

Based on the analysis of the materials found out by me in the Turkish republic, we can say that what Turkish Georgians set apart from Kurds and other ethnic group representatives is the level of their integration in the Turkish republic; Those Georgians who recognize Georgian language as their first language (realized as one of it's dialect) define their national-ethnic identity and strive to protect their own dignity by using civilized methods and tools.

According to the Georgians residing in the Turkish republic we can conclude:

As a rule, historic mother tongue, as the culture created by the ancestors defines **the self** of a person. Even in cases when vernacular, education and communication languages are other/foreign languages (the state language for ethnic minorities), only a person with a high moral characters strive to return himself/herself in the maternal culture (or serve it)...

cf.,

People more or less have questions - “who am I?” “where I come from?”; normal education system in its own home country clearly answers these questions. That is why a person perceives himself/herself as Georgian and educated Laz, Imeretian or Kakhetian never be double-minded. A migrated person needs a lot of endeavors to be integrated in the recipient country, also to preserve/restore national-cultural identity of their ancestors. If one denies his/her national-linguistic traditions it is rather easy to be integrated in the new country (in that case a person’s self-identification is based on the citizenship); though migrated Georgians (or their inheritors) still have a question as an incurable injury: “which is my homeland?”...

The “struggle” of cultural and social factors in a person can be viewed in other cases:

Parent with equal financial conditions have three arguments when choosing the language of education/culture of their children:

1. “My child must know the language and culture of the ancestors!”
2. “Will my child use Georgian education in Turkey?”

“It is good to know the language of the ancestors, but I haven’t managed to study it...”